

**“UZ-AVTOMOTORS” AJ GA QARASHLI XAVFLI YUKLARNI TASHUVCHI
AVTOMOBILLARGA TEXNIK XIZMAT KO'RSATISH VA JORIY TA'MIRLASH
ISHLARINI TASHKIL ETISH.**

Sayidbek Abduvayitovich Shodmonov

Andijon mashinasozlik instituti assistenti, Andijon, Uzbekistan

Jamolidinova Shaxnoza Isomiddin qizi.

Andijon mashinasozlik instituti talabasi, Andijon, Uzbekistan.

Annotatsiya. *Xavfli yuklarni tashish qoidalar shaharlar va aholi punktlari ko'chalari, umumiy foydalaniladigan avtomobil yo'llari, bo'ylab xavfli yuklar va xavfli yuklarni tashiydigan avtotransport vositalari, yukni jo'natuvchilar (yukni oluvchilar)ga xizmat ko'rsatuvchi barcha tashkilotlar uchun majburiydir hamda tashish jarayoni qatnashchilarining o'zaro munosabatlarini, ularning xuquqlari, majburiyatlari va javobgarligini tartibga soladi, shuningdek xavfli yuklarni tashishga qo'yiladigan talablarni, xarakat xavfsizligini, yuklarning saqlanishini ta'minlash shartlarini va xavfli yuklarni sifatli tashishning boshqa me'yorlarini belgilaydi*

Kalit so'zlar: *Yo'l,chorraha,xavfli yuk,transport,avtoyo'l,savdo-sanoat,yuk,gaz balon,servis,punkit,tavar, tsisterna, ortish-tushirish, xaydovchi, magistral, yoqilg'i, zaxira, yuklar.*

Abstract. *Dangerous goods transport regulations are mandatory for all organizations providing services to shippers (cargo receivers) along the streets of cities and settlements, public highways, vehicles transporting dangerous goods and dangerous goods, and regulates the interaction of the process participants, their rights, obligations and responsibilities, as well as defines the requirements for the transportation of dangerous goods, the safety of movement, the conditions for ensuring the storage of goods and other standards for the quality transportation of dangerous goods.*

Key words: *Road, intersection,cargo, transport, highway, trade and industry, cargo, gas cylinder, service, point, goods, tank, loading and unloading, driver, trunk, fuel, reserve, loads.*

Respublikada bir qator avtomobil kompaniyalari barpo qilinib, ularni ishga tushirishini Respublikamiz iqtisodiyotini o'sishiga o'z hissasini qo'shmoqda

Yo'lovchi tashuvchilar transportda bolalar va nogironlarga, shuningdek, boshqa toifa yo'lovchilarga xizmat ko'rsatish bo'yicha maxsus tadbirlarni amalga oshirmoqdaki, bu yo'lovchilarning ehtiyojlarini to'laqonli qondirish uchun imkoniyat yaratmoqda.[1,2,3]

Turli transport tizimlari o'rtasida yaqin hamkorlik transport xizmatlari ko'rsatish sohasidagi muhim yo'nalishlardan biridir. Bu mul'timodal vokzallar tashkil etish, qatnov jadvallarini muvofiqlashtirish, transport xizmatlarini uyglunlashtirish va yo'lovchilarga kompleks xizmatlar ko'rsatish imkonini beradi.

Shu munosabat bilan mamlakatimizda yo'l infratuzilmasi va servis ob'ektlari xizmatiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xavfli yuklarni avtomobil transportida tashish shartlari O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, "Avtomobil transporti to'g'risida", "Yo'l xarakati xavfsizligi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlari, xalqaro shartnomalar va ushbu qoidalar bilan belgilanadi.[4,5,6]

Qoidalarda terminlar va tushunchalar qo'llaniladi:

kuzov-tsisternali avtotransport vositasi - suyuq va sochiluvchi yuklarning ayrim turlarini tashish uchun avtotransport vositasi;

konteyner-tsisterna(tank-konteyner) - transportning har xil turlarida (dengiz (daryo), temiryo'l va avtomobil yo'li) suyuq kimyoviy va oziq-ovqat mahsulotlarini, neft va neft mahsulotlarini, shuningdek suyultirilgan gazlarni saqlash va tashish uchun mo'ljallangan hamda bir transport vositasidan boshqa transport vositasiga mexanizatsiyalashtirilgan qayta yuklash uchun moslashtirilgan standartlashtirilgan, ko'p aylanmali, multimodal transport birligi;[8,9,10]

yuk - yukni oluvchiga berish uchun yukni jo'natuvchidan tashish uchun qabul qilib olingan moddiy boyliklar. Yuk tovar va idishdan iborat bo'ladi.

Vakolatli organlar - xavfli yuklarni tashishga ruxsatnoma berish bo'yicha asosli xulosalar beradigan organlar (Ichki ishlar vazirligi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi, Sog'likni saqlash vazirligi, Davlat tabiatni muxofaza qilish ko'mitasi, "Sanoatgeokontexnazorat" davlat inspeksiyasi, O'zbekiston avtomobil va daryo transporti agentligi hamda tashiladigan xavfli yukning turi va xususiyatlari xisobga olingan holda boshqa tashkilotlar;[11,12,13]

SHCHK (shoshilinch choralar kodi) - xavfli yuklarni tashishda avariya yoki noxush xodisalar oqibatlarini bartaraf etish yuzasidan ko'riladigan chora-tadbirlarning harfli-raqamli kodi;[14,15,16]

xavfli yuklar - o'ziga xos xossalari va xususiyatlari tufayli muayyan omillar mavjud bo'lgan taqdirda tashish, yuk ortish-tushirish ishlari jarayonida tashilayotgan yuklar, texnika vositalari, qurilmalar, bino va inshootlar, boshqa ob'ektlarning portlashi, yonishi yoki shikastlanishiga, shuningdek odamlar xayoti va sog'ligiga, atrof-muxitga zarar etkazilishiga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan moddalar, materiallar, buyumlar, chiqindilar;[17,18,19]

xavf to'g'risidagi axborot tizimi (XTAT) - avtotransport vositasining xavfli yuklar bilan xarakatlanishida xavfdan xabar beruvchi hamda yo'l-transport qodisalari (YTX) va boshqa noxush xodisalar oqibatlarini bartaraf etish tadbirlarini belgilaydigan tizim;[20,21,22]

BMT ro'yxati bo'yicha moddaning tartib raqami - Birlashgan Millatlar Tashkilotining xavfli yuklarni tashish bo'yicha Ekspertlar ko'mitasi tomonidan eng ko'p tashiladigan xavfli moddalarga berilgan tartib raqami.[23,24,25]

Xavfli yuklar xalqaro me'yorlar talablari bo'yicha darajalarda taqsimlanadi

1-daraja - portlovchi moddalar (PM);

2-daraja - siqilgan, suyultirilgan va bosim ostida eritilgan gazlar;

3-daraja - engil alanganadigan suyuqliklar (EAS);

4-daraja - engil alanganadigan qattiq moddalar (EAQM), o'zidan-o'zi yonadigan moddalar (O'O'YoM), suv bilan o'zaro aloqada alanganuvchi gazlarni ajratib chiqaradigan moddalar;

5-daraja - oksidlovchi moddalar (OM) va organik peroksidlar;

6-daraja - zaxarli moddalar (ZM) va infitsirlangan moddalar (IM);

7-daraja - radioaktiv materiallar (RM);

8-daraja - o'yuvchi va (yoki) korrozion moddalar (O'K);

9-daraja - boshqa xavfli moddalar.[26,27,28]

Xavfli yuklarni tashishning aloxida shartlariga quydagilar kiradi:

1. Xavfli yuklarni avtotransport vositalarida tashish shartnomasi asosida amalga oshiriladi. Unga muvofiq tashuvchi yukni olib borish punktiga etkazish va uni yukni oluvchiga berish majburiyatini oladi, yukni jo'natuvchi esa yuk tashilganligi uchun belgilangan xaqni to'lash majburiyatini oladi.[29,30,31]

2. Yukni tashuvchi belgilangan muddatlarda etkazib berishi kerak.

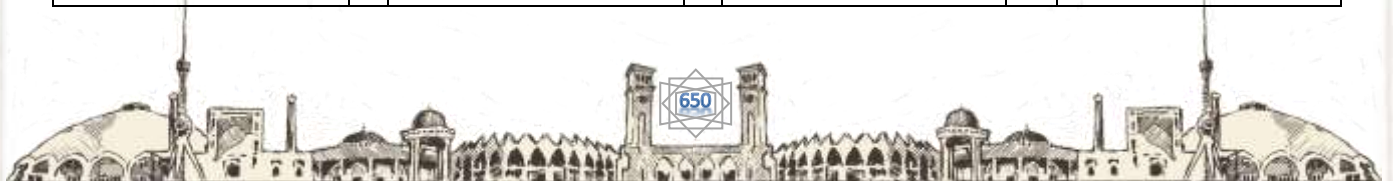
3. Tashuvchi, zarur bo'lgan avtotransport vositalarining tiplari va sonini mustaqil belgilaydi.

4. Xavfli yuklarni tashish uchun qo'llaniladigan idish (upakovka) tiplari va parametrlari belgilangan standartlarga va texnik shartlarga muvofiq bo'lishi kerak.

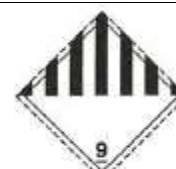
5. Tashuvchi, tashishda yukning saqlanishini ta'minlay olmasa, yukni tashishga qabul qilishni rad etishi mumkin:[32,33,34,35]

"XAVFLILIK BELGILARI"

1	2	3	4
Portlovchi moddalar va 1.1, 1.2 va 1.3 kichik klasslar buyumlari	Portlovchi moddalar va 1.4 kichik klass buyumlari	Portlovchi moddalar va 1.5 kichik klass buyumlari	Portlovchi moddalar va 1.6 kichik klass buyumlari
5	6	7	8
Alanganmaydigan, notoksik	Tez alanganadigan gazlar va	Tez alanganadigan qattiq	O'z-o'zidan yonuvchi

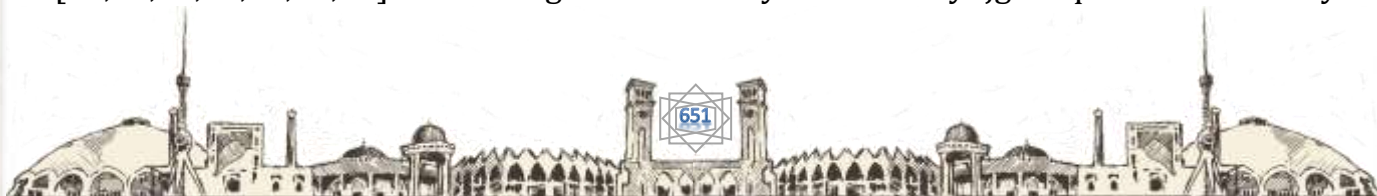

gazlar		suyuqliklar		moddalar, o'zi reaktiv moddalar va desensibil-lashtirilgan portlovchi moddalar		moddalar
9		10		11		12
						
Suv tekanda tez alanganadigan gaz ajratuvchi moddalar		Oksidlovchi moddalar		Organik peroksidlar		Toksik moddalar
13		14		15		16
						
Infektsiyali moddalar		I toifali radioaktiv materiallar		II toifali radioaktiv materiallar		III toifali radioaktiv materiallar
17		18				
						
Korroziyalanuvchi moddalar		Boshqa xavfli moddalar va buyumlar				

Gaz balonli avtomobillar texnik-nazorat punktidan o'tgandan so'ng, ochiq maydonchada joylashgan ish joyiga (post), gaz apparatlarining zichligini tekshirishga yuboriladi, yuqori bosimli o'tkazgich quvirlarining hammasi, gaz balonlarining bo'yni, sariflash va magistral jumraklarning zichligi tekshirishdan o'tkaziladi.[36,37]

Kundalik texnik xizmat ko'rsatishda (KTXK) harakatdagi tarkibning texnik holati nazorat qilinadi: moy va sovitish suyuqligini sathini tekshirish, kabina va platform(kuzov)ni tazalash, yuvish va quritish (ajratish) ishlari bajariladi. [42,43,44,45,46,47,48]Harakatdagi tarkibni yuvish extiyojga qarab mavsumiy

sharoitlarni hisobga olgan holda sanitariya talablari va tashqi ko'rinishi qoniqarli bo'lishini ta'minlash maqsadida amalga oshiriladi. Avtomobilni TXK va Tgaqo'yishdan avval, albatta, uni yuvib, quritiladi. Gaz balonli avtomobillar gaz apparatlarining germetik zichligini tekshirish va yuvishdan so'ng gaz tizimiga TXK va JTuchun alohida ajratilgan joyga yuboriladi. Zarur bo'lganda balondagi gaz chiqarib yuboriladi.[34-37]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

[1.] Шодмонов, С. А. (2022). ДАТЧИКИ ТЕМПЕРАТУРЫ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 4, 62-66.

[2.] Хомидов Анварбек Ахмаджон ўғли, & Шодмонов Сайидбек Абдувайитович. (2022). ДАТЧИКИ ТЕМПЕРАТУРЫ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 4, 62-66.
<http://www.ejird.journalspark.org/index.php/ejird/article/view/65>

[3.] Shodmonov, S. A. (2022). GLOBAL ELEKTR AVTOMOBILLARINI ISHLAB CHIQUISH VA ELEKTR MASHINA ASOSLARI.

[4.] Shodmonov Sayidbek Abduvayitovich, Abbasov Saidolimxon Jaloliddin o'g'li, & Xomidov Anvarbek Axmadjon o'g'li. (2022). RESPUBLIKAMIZDA YUKLARNI TASHISHDA LOGISTIK XIZMATLARNI QO'SHNI RESPUBLIKALARDAN OLIV CHIQUISH VA RIVOJLANTIRISH OMILLARI. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 9(1), 83-90. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/1970>

[5.] Насиров, И. З., Ёкубов, Ё. О., & Нуманов, М. З. (2019). Новые свечи зажигания для ДВС. In *Сборник статей республиканской научно-практической конференции «Инновационное развитие современной науки»*. Андижан: АнДМИ-2019 (pp. 542-545).

[6.] Худойбердиев, Т. С., & Носиров, И. З. (2018). Қосимов ИС Ички ёнув двигатели учун ўт олдириш свечаси ва уни ўрнатиш таглиги. *Научно-технический журнал ФерПИ (STJ FerPI)*, (1), 46-52.

[7.] Румянцев Г. Г. Опыт применения метода «незаконченных предложений» в психиатрической практике // *Исследования личности в клинике и в экстремальных условиях*. Л., 1969. С. 266-275.

[8.] Насиров, И. З., Косимов, И. С., & Каримов, А. А. (2017). " Морфологик тахлил" методини қўллаб ўт олдириш свечасини такомиллаштириш. *Инновацион технологиялар*, (3 (27)), 74.

[9.] Xudayberdiev, T. S., Nosirov, I. Z., & Qo'shaqov, D. A. (2016). Ichki yonuv dvigatellari uchun takomillashgan yondirish svechasi. *Научный вестник машиностроения*, (2), 47-158.

[10.] Насиров, И. З., & Юсупбеков, Х. А. (2020). Использование метода «Морфологический анализ» в усовершенствовании свечи зажигания. *Молодой ученый*, (43), 333.

[11.] Насиров, И. З., & Юсупбеков, Х. А. (2020). РЕЗУЛЬТАТЫ ИСПЫТАНИЙ РАЗЛИЧНЫХ СВЕЧ ЗАЖИГАНИЯ ДЛЯ ДВС СОВРЕМЕННЫХ АВТОМОБИЛЕЙ. Журнал «Интернаука» № 39(168), 2020 г., с. 28-31.

[12.] Nasirov, I. Z. (2020). Ichki yonuv dvigatellari uchun o't oldirish svechalari.

[13.] Насиров Ильхам Закирович. (2022). МУСТАҚИЛ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ШАКЛЛАРИ. *Конференц-зона*, 327–332. Получено с <http://www.conferencezone.org/index.php/cz/article/view/867>.

[14.] Сайидкамоллов, И. Р. Исследование соответствия вместимости автобусов сложившемуся пассажиропотоку на маршруте № 21 общественного пассажирского транспорта г. Волгограда / И. Р. Сайидкамоллов // Конкурс научно-исследовательских работ студентов Волгоградского государственного технического университета (г. Волгоград, 26–30 апреля 2021 г.) : тез. докл. / редкол.: С. В. Кузьмин (отв. ред.) [и др.] ; ВолгГТУ, Отд. координации науч. исследований молодых ученых УНИИ, Общество молодых ученых. - Волгоград, 2021. - С. 170.

[15.] Rahmatullo Rafuqjon o'g'li Rahimov (2022). Avtomobil transportida tashuv ishlarini amalga oshirishda harakat xavfsizligini ta'minlash uslublarini takomillashtirish yo'llari. ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ, 750-754.

[16.] Rafuqjon o'g'li, R. R. (2022, December). TIRSAKLI VALLARNI TAMIRLASH ISTIQBOLLARI. In *Conference Zone* (pp. 333-342).

[17.] НАСИРОВ, И. З. ., & Аббаов С. Ж. . (2022). ВОДОРОД ИШЛАБ ЧИҚАРИШ УСУЛЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАР. *Международный журнал философских исследований и социальных наук*, 99–103. Получено <http://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/view/237>.

[18.] Nasirov Ilham Zakirovich, Sarimsaqov Akbarjon Muminovich, Teshaboyev Ulugbek Mirzaahmadovich, [Gaffarov Mahammatzokir Toshtemirovich. Tests of a reactor for supplying hydrogen and ozone to an internal combustion engine// International Journal of Early Childhood Special Education \(INT-JECSE\) ISSN: 1308-5581. DOI 10.9756/INT-JECSE/V1413.693? Vol 14, Issue 03 2022, 5296-5300 p.](#)

[19.] Nasirov Ilham Zakirovich, Rakhmonov Khurshidbek Nurmuhammad ugli, Abbasov Saidolimkhon Jaloliddin coals. Adding Hydrogen to the Fuel-Air Mixture in Engines// *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*. ISSN: 2795-739X www.geniusjournals.org. JIF: 8.225. Volume 8| May 2022, p. 75-77.

[20.] Насиров И.З., Рахмонов Х.Н. Результаты стендовых испытаний электролизера//U55 *Universum: технические науки: научный журнал*. № 3(96). Часть 3. М., Изд. «МЦНО», 2022. – 72 с.– Электрон. версия печ. публ.– <http://7universum.com/ru/tech/archive/category/396>.DOI-10.32743/UniTech.2022.96.3.13262. с. 34-36.

[21.] Akbarjon, Gaffarov Makhamatzokir METHODS OF PASSENGER TRANSPORT LOGISTICS DEVELOPMENT IN THE CITY // *Бюллетень науки и практики*. 2020.

№11. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/methods-of-passenger-transport-logistics-development-in-the-city> (дата обращения: 24.11.2022).

[22.] Саримсаков Акбар Муминович ПУТИ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПАССАЖИРСКОМ ТРАНСПОРТЕ // Universum: технические науки. 2021. №10-2 (91). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/puti-razvitiya-kommunikatsionnyh-tehnologiy-v-passazhirskom-transporte> (дата обращения: 24.11.2022).

[23.] Zakirovich, N. I., Muminovich, S. A., Mirzaahmadovich, T. U., & Toshtemirovich, G. M. Tests of a reactor for supplying hydrogen and ozone to an internal combustion engine. *International Journal of Early Childhood Special Education (INTJECSE) ISSN*, 1308-5581.

[24.] B.B.Batirov, O. (2021). Content of pedagogical experience in the structure of physics teaching and methodological basis of its organization. *Academicia*, 422-427.

[25.] B.Batirov, A. S. (2019). DIFFERENTIAL LEARNING IN PHYSICS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, Page 24-27.

[26.] To'yuchiyev.Sh.Sh, & A. (2022 g.30-aprel). BA'ZI NOAN'ANAVIY MASALALARNING YECHIMLARI. *Eurasian Journal of Mathematical Theory and Computer Sciences*, st: 65-68.

[27.] Zakirovich, N. I. (2022 yil). Parallel educational and scientific works in higher educational institution. /*MASHINASOZLIK ILMIY-TEXNIKA JURNALI*, 517-522 b.

[28.] Насиров Ильхам Закирович , Рахмонов Хуршидбек Нурмухаммад угли , Аббасов Сайдолимхон Джалолиддин угли. (2022). Испытания газового устройства Braun. *Журнал фармацевтических отрицательных результатов*, 1545–1550. <https://doi.org/10.47750/pnr.2022.13.S08.185>

[29.] Насиров, И. З., Косимов, И. С., & Каримов, А. А. (2017). " Морфологик тахлил" методини кўллаб ўт олдириш свечасини такомиллаштириш. *Инновацион технологиялар*, (3 (27)), 74.

[30.] Закирович Н.И., Муминович С.А., Мирзаахмадович Т.Ю., Тоштемирович Г.М. Испытания реактора подачи водорода и озона к двигателю внутреннего сгорания. *Международный журнал специального образования детей младшего возраста (INTJECSE) ISSN*, 1308-5581.

[31.] Насиров Ильхам Закирович. (2022). МУСТАҚИЛ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ШАКЛЛАРИ. *Конференц-зона*, 327–332. Получено с <http://www.conferencezone.org/index.php/cz/article/view/867>.

[32.] To'yuchiyev.Sh.Sh, & A. (2022 г.30-апрел). BA'ZI NOAN'ANAVIY MASALALARNING YECHIMLARI. *Eurasian Journal of Mathematical Theory and Computer Sciences*, ст: 65-68.

[33.] G.Komolova, O. B. (2022). "Multiplication Probability and Sum of Events, A Complete Group of Events, Absoluteprobability Formula" . *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MATHEMATICAL THEORY AND COMPUTER SCIENCES jurnali*, 53-57.

[34.] G.Komolova. "Hosilani ketma-ketlikdagi ba`zi masalalarni yechishga tadbig'i." "O'ZBEKISTON VA AVTOMOBIL SANOATI: FAN, TA'LIM VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI" xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari, 386-389 betlar, AndMI.

[35.] Komolova. (2021-yil). "Diffrenzial hisobning asosiy teoremlari". "SCIENCE AND EDUCATION" SCIENTIFIC JOURNAL. ISSN 2181-0842, 9-12 betlar

[36.] G.Komolova, K. M. (2022). "Stages of Drawing up a Mathematical Model of the Economic Issue". *Journal of Ethics and Diversity in International Communication jurnali*, e-ISSN: 2792-4017 | www.openaccessjournals.eu | Volume: 1 Issue: 8, 76-79.

[37.] Комолова Гулхаё, X. M. (2022.). Комолова Гулхаё, Халилов Муродил, Комилжоноа Бобур, "Solve some chemical reactions using equations". *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY VOL 2 NO 1*, 45-48.

